

Openingstekst: Erik Borgman

Duurzaamheid is zo belangrijk, niet omdat duurzame zorg en de zorg voor een duurzame schepping onze opdracht is, maar omdat Gods duurzame zorg voor Zijn schepping Zijn duurzaam geschenk is aan ons.

Lezing: Exodus 32, 1-14

Toen het volk merkte dat Mozes lang wegbleef en maar niet van de berg af kwam, verdrongen ze zich om Aäron en eisten van hem: 'Maak een god voor ons die voor ons uit kan gaan, want wat er gebeurd is met die Mozes, die ons uit Egypte heeft geleid, weten we niet.' Aäron antwoordde: 'Neem dan uw vrouwen, zonen en dochters hun gouden oorringen af en breng die bij mij.' Hierop deden alle Israëlieten zonder aarzelen hun gouden oorringen af en gaven die aan Aäron. Alles wat ze hem brachten smolt hij om en hij goot er een beeld van in de vorm van een stierkalf. Het volk riep uit: 'Israël, dit is je god, die je uit Egypte heeft geleid!' Toen Aäron zag wat er gebeurde, bouwde hij een altaar voor het beeld en kondigde hij aan dat er de volgende dag een feest voor de HEER zou zijn. De volgende morgen vroeg brachten ze brandoffers en vredeoffers. Ze gingen zitten om te eten en te drinken, en stonden daarna op om uitbundig feest te vieren.

De HEER zei tegen Mozes: 'Ga terug naar beneden, want jouw volk, dat je uit Egypte hebt geleid, misdraagt zich. Nu al zijn ze afgeweken van de weg die Ik hun gewezen heb. Ze hebben een stierenbeeld gemaakt, hebben daarvoor neergeknield, er offers aan gebracht en gezegd: "Israël, dit is je god, die je uit Egypte heeft geleid!"' De HEER zei verder tegen Mozes: 'Ik weet hoe onhandelbaar dit volk is. Houd Mij niet tegen: mijn brandende toorn zal hen verteren. Maar uit jou zal Ik een groot volk laten voortkomen.' Mozes probeerde de HEER, zijn God, milder te stemmen: 'Wilt U dan uw toorn laten ontbranden tegen uw eigen volk, HEER, dat U met sterke hand en grote macht uit Egypte hebt bevrijd? Wilt U dat de Egyptenaren zeggen: "Hij heeft hen bevrijd om hen in het ongeluk te storten, om hen in het bergland te doden en van de aarde weg te vagen"? Wees niet langer toornig en zie ervan af onheil over uw volk te brengen! Denk toch aan uw dienaren Abraham, Isaak en Israël, aan wie U onder ede deze belofte hebt gedaan: "Ik zal jullie zo veel nakomelingen geven als er sterren aan de hemel zijn, en het hele gebied waarvan Ik gesproken heb zal Ik hun voor altijd in bezit geven."' Toen zag de HEER ervan af zijn volk te treffen met het onheil waarmee Hij bedreigd had.

Overweging**Werken aan duurzame gemeenschap**

Net als aan elke relatie moet je ook aan gemeenschap werken. Nu wordt het woord gemeenschap voor van alles gebruikt. Ik bedoel het hier te hebben over een groep mensen die elkaar niet zelf hebben uitgekozen zoals vrienden wel doen, maar die elkaar in de publieke ruimte, een kerk of via werk ontmoeten. Hoe werk je aan duurzame gemeenschap? Aan de hand van Exodus 32 en twee hedendaagse verhalen wil ik daarop ingaan.

De professor en de vrouwen uit een arme wijk

Een Aziatische jongeman wist in de VS theologie te gaan studeren. Hij werd priester in een parochie in een arme buurt met veel Latijns-Amerikanen. Samen ontwikkelden ze activiteiten tegen verslaving en geweld in huis, ze hielpen mensen in hun midden met schulden en toegang tot sociale voorzieningen. Ze vierden als gemeenschap de goede momenten en de slechte. In de parochie werkten ze samen om concreet verschil te maken in hun leven. Emancipatie en geloofsvertrouwen was één integrale manier van leven.

Vervolgens kreeg hij de kans om een promotieonderzoek te doen. Hij werd hoogleraar en uiteindelijk leidinggevende aan een theologische faculteit. Opgegroeid in een ander land en omdat hij zelf racisme had ondervonden, gebruikte hij die ervaringen in zijn leiding geven. Hij zorgde ervoor dat de eerste onderzoekers van kleur werden aangenomen en hij hielp hen om hun eigen stem te laten horen.

Tegelijk merkte hij dat de cultuur aan de faculteit niet veranderde: je doet iets voor iemand omdat je weet dat die je een beurs kan bezorgen, of een artikel of goede referentie. Die instrumentele relaties putten hem uit. Als theologische faculteit doceer je over het evangelie, over onderwerpen als schuld, vergeving en inclusiviteit, over wat het betekent om gemeenschap zijn, onderling was er competitie. De druk om te slagen in de eigen loopbaan was te groot. De gemeenschap brachten ze niet in de praktijk.

Op een bepaald moment gaf hij les aan een groep vrijwilligers uit een arme wijk die grensde aan de universiteit. Met een diploma zouden zij meer kans maken op betaalde erkenning van hun huidige vrijwillige werk voor een parochie. Hij vond financiering voor een laptop voor elk van hen. Toen ze hun diploma's kregen zei een van de vrouwen: Dank, dank, dank! Het geeft zoveel hoop dat we hier samen werken aan iets dat werkelijk verschil maakt in ons leven. Die zin bleef bij hem hangen. 'Samen concreet verschil maken in ons leven.' Hij dacht terug aan zijn tijd in de parochie. En hij zag hoe dat 'samen' en het 'verschil maken in het leven' in de universiteit was kwijtgeraakt. De mensen in die arme wijk brachten hem weer terug bij zijn verlangen naar een gemeenschap die er voor mensen is. Waarin mensen samen concreet verschil maken in het leven.

Een gemeenschap in stukken en goddelijke relatietherapie

In het verhaal van Exodus zijn de mensen, Mozes en God de hoofdpersonen. Als het gaat over de gemeenschap dan ligt de gemeenschap hier in stukken. Mozes, bij God op de berg, blijft lang weg. De mensen beneden raken ongeduldig. Ze zijn door Mozes geleid uit Egypte tot hier gekomen. Onder aan een berg. Ze zoeken richting. Ze zoeken een leider. En dan maken ze zelf maar een beeld van een god om hen te leiden.

Het is opmerkelijk dat één zinnetje telkens terugkomt: degene die hen uit Egypte heeft geleid. Kijk maar: de mensen, God en Mozes nemen het allemaal in de mond. Maar telkens op een andere manier, en telkens zegt het iets over de onderlinge verhoudingen. Het is natuurlijk de eerste zin van de inleiding op de Tien Woorden: 'Ik ben de Heer jullie God die jullie uit Egypte heb geleid'. Het heeft de lading van een belijdenis, een uitspraak van trouw. Maar in deze tekst gebruiken de mensen dat zinnetje heel anders: die Mozes die lang wegblijft, die man die ons uit Egypte heeft geleid ... Niks God. En ook over Mozes zijn ze verontwaardigd: wat hebben we aan hem? Voelen ze zich in de steek gelaten? Zijn ze bang? Drukt het feit dat ze geen vaste veilige plek hebben op hen? De bevrijding uit Egypte zal hen toch vertrouwen hebben gegeven? Het lied van Mirjam, het lied na de ontsnapping aan de farao. Ze wisten het zeker: nu begint een ander leven, in een ander land! Maar op dit moment is het vertrouwen dat de bevrijding heeft gebracht vergeten.

Op de berg zijn God en Mozes in gesprek. En God gebruikt precies dezelfde woorden als de mensen tegen Mozes: Die mensen die jij, Mozes, uit Egypte hebt geleid. Ze maken een beeld en zeggen dat die god hen heeft weggevoerd uit dat land. Woedend is God om de constatering van zoveel onrecht. De gemeenschap tussen mensen en God ligt aan stukken.

Het bijzondere is dat God Mozes daarin toelaat. Als je zo boos wordt, laat je iemand dan nog toe in je woede? Of sluit je je af? Is niet alles wat een ander zegt, meer olie op het vuur? Of sla je meteen om je heen? God laat Mozes toe in zijn innerlijk. Is het misschien een uitnodiging: hou me tegen want ik bega een ongeluk? Of is het misschien: ik sta niet meer zelf niet voor mezelf in? De woede is terecht. Maar als we anderen niet toelaten in onze woede dan kunnen anderen daarin ook niet helpen.

En dan komt opnieuw dat zinnetje, maar nu uit de mond van Mozes: dit zijn Jouw mensen. (Als Mozes de intieme gedachten van God mag kennen, dan zal hij ook wel Jij mogen zeggen.) Het zijn Jouw mensen, die Jij uit Egypte hebt weggeleid. Mozes vergoelijkt niets. Hij wijst God alleen op zijn eerdere verlangen: dat deze mensen een nieuwe samenleving vormen. De belofte aan Abraham, Izaäk en Israël is een land waar mensen in rechtvaardige verhoudingen leven. Naast de woede om het onrecht is dat nog steeds óók Gods verlangen. Daar herinnert Mozes hem aan.

Veel mensen raken verstrikt in hun verontwaardiging en boosheid. Misschien is dat precies het goddelijke in dit verhaal: dat God ondanks het onrecht erin slaagt om terug te keren naar zijn diepere verlangen. In tegenstelling tot wat er vaak in de werkelijkheid gebeurt, laat hij onrecht niet in de weg komen van zijn uiteindelijke toekomstbeeld.

Niettemin blijft er een spanning tussen de terechte boosheid over het onrecht en het verlangen naar herstel van de relatie. Die spanning tussen rechtvaardigheid en mildheid moet ook blijven staan. Want alleen zo stelt het de mensen onderaan de berg voor de keuze: willen zij wel verder? En alleen zo doet hun antwoord er ook toe. Als beide partijen niet doordrongen zijn van wat er mis is gegaan, dan heeft vergeving geen betekenis. Pas dan kan de verbinding weer schoon worden, zoals Psalm 51 zegt en wordt de gemeenschap hersteld.

Gezien worden in je onvermogen

Vaak genoeg lopen relaties stuk op teleurstelling en conflicten. Maar soms kunnen relaties zich juist ook verdiepen. Een Libanese docente wilde meedoen met een intervisiegroep met collega's. De groep was gestart om samen te leren over de polarisatie in het onderwijs. Gaandeweg maakten we de afspraak om elkaar een voorbereidende tekst toe te sturen, met een situatie om te bespreken, de eigen dilemma's en vragen daarbij. Dat deden de anderen ook. Maar telkens kwam er bij haar iets tussen: gezin, het werk was de druk of nog iets anders. Daardoor ontstond een scheve situatie: de anderen bereidden het wel voor. Maar zij haalde pas tijdens de bijeenkomst weer boven wat ze vorige keer had besproken. We hebben er met haar in de groep over gesproken: we besloten toch 'je kunt blijven meedoen, de anderen bereiden het wel voor, maar het lukt jou niet en de kunt toch gewoon meedoen'.

Aan het eind van het jaar maakten we een workshop om de opbrengst van het leertraject aan collega's over te dragen. En plotseling begon die docente alsnóg een tekst te schrijven. 'Ik kwam hier werken, maar iedereen is vooral druk met de eigen lessen, er is veel doorstroom, je hebt weinig samen met je collega's. Na dit jaar intervisie voel ik dat ik ergens bij hoor. Er hoeft geen oplossing te komen en er is niet één juist antwoord. We helpen elkaar zoeken. We delen wat ons bezig houdt, wat ons drijft. In het werk, maar het gaat verder dan dat. Daardoor voelt ze dat ze er helemaal bijhoort. Dat ze gezien werd in haar onvermogen om voor te bereiden, maakte haar des te meer onderdeel van de groep. De gemeenschap werd sterker.

Het komt vaak voor dat mensen worden afgerekend op wat ze niet doen of kunnen. We verlangen allemaal om gezien te worden. Dat geldt natuurlijk voor de dingen waar we trots op zijn. Maar we zien elkaar en onszelf liever niet in dat waarin we tekortschieten. Toch is dat ook belangrijk. Als je ook in je onvermogen wordt gezien, en er dan toch bij hoort, ontstaat pas echt duurzame gemeenschap.

Uitzicht op gemeenschap

Gemeenschap is waar mensen samen concreet verschil maken in het leven. Onder druk van omstandigheden, zoals de werkcultuur, of van teleurstelling in anderen, kun je het uitzicht verliezen op de gemeenschap waar je naar verlangt. De blik van anderen, zoals van de vrouwen in de arme wijk, kan je weer doen herinneren wat je eigenlijk verlangt. Wanneer onrecht en teleurstelling de relaties stuk maken, God geve dan de ruimte om het vertrouwen in de gemeenschap niet te verliezen. En God geve de ruimte om anderen kritisch aan te spreken. Het is belangrijk om onszelf en anderen te blijven zien, juist ook in het onvermogen en tekortschieten. Omdat gemeenschap in die situaties ook kan verdiepen.

Slottekst

Mijn menselijkheid is verweven met die van jou, want we kunnen enkel samen menselijk zijn.
Desmond Tutu

Ekklesia Leiden
Rapenburg 100
2311GA Leiden
www.ekklesialeden.nl
info@ekklesialeden.nl